

Mynten från Goslar

Den kungliga myntningen i Goslar under vikingatiden

Kandidatuppsats i Arkeologi

Av: Marcus Frid

Institutionen för arkeologi och antikens kultur

Höstterminen 2017

Stockholms universitet

Handledare: Kenneth Jonsson

Abstract

This essay deals with coins imported to Sweden and struck in Goslar, one of the more important mints in Germany between 1050-1133. The paper aims to establish a chronology of the different types struck for the German kings and emperors and date them based on the t.p.q. and a weight analysis of the specimens in the Swedish treasure hoards.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	s.1
1.1 Inledning.....	s.1
1.2 Syfte.....	s.1
1.3 Frågeställningar.....	s.1
1.4 Forskningshistorik.....	s.1
2. Historik.....	s.2
2.1 Importen till Sverige.....	s.2
Kalifatet.....	s.2
England.....	s.2
Tyskland.....	s.2
2.2 Släktsskatter och familjeskatter.....	s.4
2.3 Goslar.....	s.4
Kejsarlig och kunglig närvaro i Goslar.....	s.5
2.4 Otto-Adelheid- Pfennige.....	s.7
2.5 Präglade resp. delade oboler.....	s.7
2.6 Kungamakten och kyrkan - investiturstriden.....	s.8
3. Metod.....	s.9
3.1 Definitioner och förkortningar.....	s.9
3.2 Avgränsning.....	s.11
4. Teori.....	s.11
5. Analys.....	s.11
5.1 Myntens ikonografi i Goslar.....	s.11
5.2 Den kungliga myntningen.....	s.12
Kejsar Heinrich III.....	s.12
Kung Heinrich IV.....	s.14
Kung Herman von Luxemburg.....	s.15
Kejsar Heinrich IV.....	s.17
Kung Heinrich V.....	s.19
Kejsar Heinrich V.....	s.20
Kung Lothar III.....	s.21
5.3 Goslarmynten i Burgeskatten.....	s.22
5.4 Bitecken.....	s.23
5.5 Kungliga symboler.....	s.24
5.6 Präglade resp. delade oboler i Burgeskatten.....	s.24
6. Källkritik.....	s.25
7. Resultat.....	s.25
8. Sammanfattning.....	s.26
9. Referenser.....	s.27
10. Bilagor.....	s.29

1. Introduktion

1.1 Inledning

Importen av mynt från Tyskland till Sverige ca 950–1145 var mycket omfattande, under skrivandet av detta arbete finns det 109 000 mynt dokumenterade i svenska fynd. De flesta är funna i större och mindre skatter deponerade i marken och spridda utöver det svenska landskapet (Jonsson 2016:10). Under denna period fanns det totalt nästan 200 myntorter i Tyskland, där kungen hade givit rätten att prägla mynt till hertigar, grevar, grevinnor, ärkebiskopar och andra socialt högre stående personer och institutioner (Jonsson 2016:12).

Men av alla myntorter var kanske Goslar den viktigaste. En kunglig myntort belägen vid Rammelsberg i Sachsen, ett berg med rika silverfyndigheter som skulle göra platsen till en ekonomisk knutpunkt (Johannes 1989:1568).

Goslar med sitt kungliga palats och sitt kyrkliga säte skulle komma att bli en populär vistelseort för kungar som Heinrich III och hans son Heinrich IV som var en av de ledande personerna i investiturstriden, vilket skulle komma att ha konsekvenser för Goslar och hela det tyska riket.

Denna uppsats försöker datera de olika typerna präglade under tyska kungar mellan 1050–1133, och huruvida de svenska skattfynden kan hjälpa i dateringen kring mynten.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att sammanställa en katalog över de olika mynttyperna präglade i Goslar under perioden 1050–1133. Utgångspunkten för att förstå typernas kronologi är deras representation i de svenska skattfynden och hur de kan dateras med hjälp av de när skatterna har deponerats.

1.3 Frågeställningar

- * Hur kan man datera de mynttyper som präglades i Goslar under perioden ca 1050–1133?
- * I vilken utsträckning är de olika typerna av mynt representerade i de svenska skattfynden?
- * Hur påverkade kungens residens i Goslar myntningen?

1.4 Forskningshistorik

Den mest övergripande forskningen som har gjorts kring myntningen i Tyskland är av Hermann Dannenberg, och är publicerat i verket ”Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit” som utgavs i olika volymer mellan 1876–1905. I denna bok tar han upp de olika mynttyperna från respektive myntort i Tyskland samt de olika myntherrarna de är präglade under. I dessa samlingar av böcker ger han varje mynttyp ett nummer till exempel Dbg 675. Sedan redovisar han typ för typ inskrift och motiv i både text och bild. Dannenbergs benämning av de olika mynttyperna är något som fortfarande används inom numismatisk forskning. Det är med denna kategorisering man refererar till i diskussioner om tyska mynt. Dannenberg tar även upp Goslar som myntort och hans typnummer kommer därför att användas i analysdelen av detta arbete.

Gert Hatz har även gjort ett större övergripande arbete i ”Die deutschen Münzen des Fundes von Burge” där han presenterar mynten funna i Burgeskatten på Gotland där 1392 mynt är från Goslar. Denna skatt representerar majoriteten av det funna materialet från Goslar och anledningen till varför hans arbete även kommer att hänvisas till.

2. Historik

2.1 Importen till Sverige

Importen av mynt med hög silverhalt skedde på en massiv skala under perioden 800–1150 till Sverige. Totalt är det nästan 900 000 mynt, och de kom framförallt från två områden. Österut från det islamiska Kalifatet och västerut från England och det tyska riket (Jonsson 2015:51).

Kalifatet

Under perioden ca 800–975 var 90% av importen till Sverige dirhemmer från det islamiska Kalifatet. I kontrast var importen västerut mycket låg under denna period och bestod endast av ett lågt antal mynt från det tyska riket och England. Importen från öster minskade kraftigt under andra hälften av 900-talet då kalifatets silvergruvor hade börjat sina och silverhalten i mynten blev i tur allt lägre. Importen skulle till slut helt försvinna från detta område (Jonsson 2015:55).

England

Vid sent 900-tal, efter att importen från Kalifatet i öster hade börjat minska blev det engelska och tyska materialet majoriteten i det svenska fyndmaterialet (Jonsson 2015:55). Myntningen och cirkulationen av mynten i England var reglerad av kungen och återkommande myntindragningar av kungen gjorde att bara en mynttyp i taget var gångbar. På grund av detta fanns det ingen anledning att deponera eller spara på mynten eftersom de skulle sjunka i värde så fort en ny typ var i cirkulation (Jonsson 2015:54). Trots att en stor del av mynten funna i Sverige är engelska i ursprung, visar skattfynden att majoriteten av importen inte har skett genom direkt kontakt med England, utan istället har importen normalt skett via Tyskland där engelska handelsmän också måste ha vistats (Jonsson 2017:2).

Tyskland

Under sen vikingatid ca 950–1133 präglades det över 2 000 olika mynttyper i Tyskland. Såväl kungar/kejsare, ärkebiskopar, till grevar och grevinnor ville prägla sina egna mynttyper. Över hela Tyskland var närmare 200 myntorter verksamma under denna period (fig. 1). I och med att varje myntort kunde prägla en eller flera typer av mynt under antingen en kortare eller längre period resulterade det i att det alltid var en större mängd typer aktiva och i cirkulation samtidigt (Jonsson 2007:109). På grund av den höga regionala myntproduktionen blev även förbrukningen av de präglade mynten begränsade till en regional nivå, man skulle bli tvungen att växla in till en korrekt valuta beroende på vilket område man befann sig i (Fuhrmann 1986:42). Om man även kombinerar detta med att vissa av typerna hade en kort cirkulationstid skapades ett tillfälle för köpmännen att använda de mängder ogiltiga regionala mynttyper av silver när de drev handel med vikingarna. Denna handel mellan tyska handelsmän och vikingar skedde oftast vid platser som låg vid floderna Elbe och Rhen eller andra orter vid och runt kusten (Jonsson 2017:2).

Under perioden ca 1055–1075 var importen låg, speciellt till Gotland. Strax efter denna period skulle myntimporten helt försvinna på fastlandet (Jonsson 2015:55). Importen till Sverige började minska på samma sätt som importen österifrån hade gjort när mynt med försämrade silverhalt började dyka upp. Försämringen är märkbar i ett flertal olika myntorter vid mitten av 1100-talet i Tyskland. Detta skulle komma att orsaka den minskande importen. I och med att man inte längre kunde på ett enkelt sätt väga myntet för att bestämma dess värde skulle importen till slut försvinna helt i rädslan av att få mynt med en låg silverhalt (Jonsson 2002:240).

Karte 7 Münzstätten des Deutschen Reiches 900–1125 (nach Kluge 1990).

Fig. 1

Karta över myntorterna i Tyskland från 900–1125 med Goslar inringat. (Kluge 1991:78)

2.2 Släktskatter och familjeskatter

Med den höga importen av silver till Sverige skulle också deponeringen av myntskatter öka. I och med att mynten inte hade ett nominellt värde för vikingarna utan enbart sågs som silver som alltid var värdefullt oavsett vilken form det tog, skulle det uppkomma deponeringar av myntskatter. Det är dessa skatter som uppsatsen baserar sig på (Odebäck 2009:11f).

Generellt sett finns det två typer av myntskatter. Släktskatter (passiv skatt) och familjeskatter (aktiv skatt). Skillnaderna mellan dessa två olika typer är att en passiv skatt ärvs genom generationerna vilket märks genom att skatten innehåller många mynt som är mer än 30–50 år gamla (Odebäck 2009:11f). Alltså har en släktskatt en mycket lång kronologisk spridning av sina mynt medan i en familjeskatt är den kronologiska spridningen mer koncentrerad mot yngre typer av mynt, den typen av skatter korsar inte generationsgränsen (Odebäck 2009:22). Anledningen till varför myntskatter deponerades på detta sätt vet vi inte. Odebäck lägger fram två teorier. Antingen kan man se skatterna från ett praktiskt perspektiv. Att skatterna var ett ekonomiskt sparande, liknande en spargris eller ett bankkonto, då man ville se till att kommande generationer skulle ha tillgång till förmögenheten. Eller så är det av en mer religiös natur, då man deponerade för att följa religionens lagar eller göra offer till gudarna (Odebäck 2009:22).

2.3 Goslar

Av de många myntorter som existerade i Tyskland är Goslar kanske en av de viktigare kungliga/ kejsarliga myntorterna och även fokus för den här uppsatsen. Goslar är beläget i Sachsen i Tyskland (fig. 2) på den nordvästra sidan av bergskedjan Harz, i närheten av Rammelsberg, ett berg med rika silverförekomster (Johannes 1989:1568).

Goslarområdet har varit bebott under en lång period, men det är först när Heinrich I grundade staden 922 på grund av de ekonomiska möjligheterna av silverproduktionen i berget som Goslar började växa och bli rikare.

Den skulle till slut komma och ha den största gruvindustrin i området vilket i sinom tid skulle göra detta

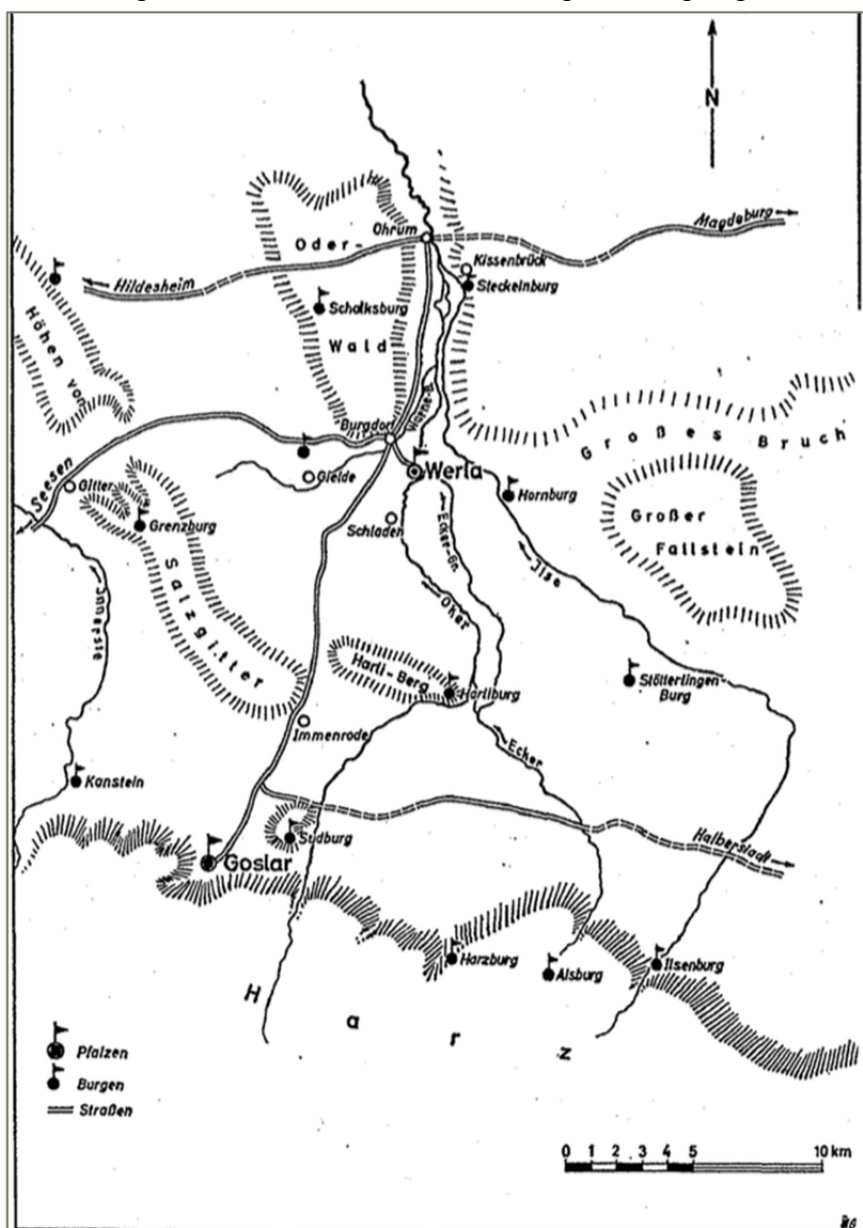

Fig. 2

Karta över pfalz och borgar i närheten av Goslar (Memert 1996:9)

till en viktig plats för den kungliga makten. Denna storskaliga produktion ledde till exporter till Norden men även Flandern och England (Johannes 1989:1568).

Kejserlig och kunglig närvaro i Goslar.

Den kejserliga och kungliga närvaron i Goslar tar sin början med Heinrich I som grundade staden 922 (Johannes 1989:1568). I och med att silverproduktionen blev mer och mer lyckosam drogs den styrande makten till Goslar. Heinrich II (1002–1024) skulle komma att bygga det kungliga palatset också kallat ett königspfalz (Tellenbach 1993:224). Ett palats byggt för att hushålla en kunglig vistelse i staden, där bland annat viktiga kyrkliga sammankomster, som synoder och högtider som påsk och jul kunde äga rum. Men palatset fungerade även för andra ärenden både i kungens närvaro och frånvaro som en plats för lagakraft, där domstolsförfaranden och deras beslut kunde äga rum. Det var även kapabelt att ta mot och hushålla politiska dignitärer. Men det var inget permanent boende för kungamakten, utan en plats för kungen att stanna under hans resa genom riket (Zotz 1985:1995).

Under denna period hade de tyska kungar/ kejsarna inte en fast boplats och det som då var Tyskland hade ingen huvudstad. Ännu en av de aspekter som försvårade skapandet av ett enat rike var att titlar och land kunde gå i arv, som till exempel de provinser kungen gav hans vasaller för plikttrogenhet. På grund av detta, kunde tvivel mot den plikt som de svurit till kungen uppstå. Speciellt när ett arvskifte ägde rum inom en viss provins. Det fanns en chans att kungen skulle kunna tappa greppet om specifika områden i riket om arvtagaren kände att deras rätt till landet var större än kungens (Fuhrmann 1986:33).

På grund av detta var Tyskland ett ambulerande rike, där kungarna reste över landet för att demonstrera och etablera rätten de hade för att styra riket. Dessa königspfalz var nyckeln till hur kungamakten kunde behålla sin makt. Königspfalzen skulle komma att representera den kungliga makten, att visa kontrollen och resurserna de hade till sitt förfogande. Pfalzen var byggda i sten och med överdådig arkitektur (Fuhrmann 1986:32). Under denna period fanns det königspfalz på platser som Werla som låg i närheten av Goslar men även orter längre bort som Frankfurt och Bamberg (Zotz 1985:1995). Kungens rutt mellan dessa platser var främst bestämd efter politik, och efter förmågan att kunna mata kungen och hans väldigt stora antal följeslagare, som kunde sträcka sig ifrån 300–4 000 personer (Fuhrmann 1986:32).

En av dessa viktiga politiska platser för den kungliga makten var Goslar. Detta på grund av det ekonomiska värdet av silverfyndigheterna i Rammelsberg, vilket skulle komma att vara anledningen till varför Heinrich III (1046–1056) ökade sitt intresse för området under sin regeringstid. Han skulle komma att etablerade sin makt och närvaro på väldigt dominerande sätt, vilket skulle skapa turbulens i området. Detta gjorde han bland annat genom att göra königspfalz i Goslar till sitt primärresidens. Över tid skulle detta komma att skapa konflikter med hertigdömet Sachsen, och de som ansåg sig ha rätten att styra över området (Fuhrmann 1986:42).

Heinrich III skulle fortsätta sitt styre över Goslar genom att etablera stiftskyrkan St. Simeon och Judas i Goslar 1050 och göra den till en central plats för kyrkan och en viktig plats att stanna vid under den kungliga resvägen (tabell 1) (Tellenbach 1993:224). Besöken till Goslar blev särskilt frekventa mellan 1039–1076, där man kan se att Heinrich II hade Goslar som den 12:e mest besökta platsen i hans itinerarium medan Heinrich III och hans son Heinrich IV skulle ha Goslar som deras mest besökta plats (Moraw 1991:373). Att Goslars nygrundade kyrka skulle anses som en viktig plats skulle även komma att ses på många av mynttyperna som hade avbildningar av St. Simon och Judas, skyddshelgonen för Goslar (Hatz 2001:74).

Regenter	Regeringstid	A	B	C	D
Heinrich II.	1002–1024	111/ 345	30/ 129	7	12
Konrad II.	1024–1039	68/ 146	19/ 38	6	2–3
Heinrich III. Kung	1039–1046	76/ 137	12/ 137	8	1–2
Heinrich III Kejsare	1047–1056	63/ 135	10/ 29	14	1
Heinrich IV. minderårig	1056–1065	53/ 101	10/ 26	10	1
Heinrich IV. vuxen	1065–1076	79/ 183	27/ 54	20	1
1002–1076		234/ 1047	54/ 303	65	1

Tabell 1

Det kungliga itinerariet under 1002–1076 och hur ofta de stannade vid respektive orter. A = östfrankiska riket B = ÖstSachsen och Thüringen C = Goslar och D = Goslars ranking bland de orter som kungen besökte flest gånger under den kungliga resplanen under olika perioder (Moraw 1991:375).

Den kungliga närvaron i Goslar fortsatte när Heinrich III:s son, Heinrich IV föddes i Goslar 1056 (Robinson 2000:19). Som hans far skulle Goslar komma att bli hans mest besökta plats och den stad i riket som skulle anses som kungens privata residens. Detta blev redan tydligt åren då Heinrich fortfarande var minderårig, då han besökte Goslar minst 11 gånger för att sedan i hans första årtionde (1065–1075) som styrande regent då han besökte Goslar minst nio gånger (Robinson 2000:10).

Efter det första decenniet minskade besöken till Goslar markant då han blev utdriven från Goslar på grund av det saxiska upproret 1073. Från och med 1076 när det saxiska kriget för en andra gång bröt ut skulle Goslar bli primärt residensen för de motkungar som tog makten under Heinrichs styre. Efter att Heinrich IV medlade fred i Sachsen 1089 skulle han aldrig besöka området igen (Robinson 2000:10).

En av de motkungarna som skulle stå emot Heinrich IV och försöka ta makten var Hermann Von Salm eller Hermann Von Luxemburg. Hermann var en del av den rika och respekterade adelsfamiljen Luxemburg. Hans kamp för makten började med att han tillkännagav sig som efterträdaren för den tidigare avlidne motkungen till Heinrich IV, Rudolf som avled 1080. Till en början skulle Hermann lyckas väl med sin kampanj för att bli kung, trots att oddsen var emot honom, då han inte hade de följeslagare som Rudolf hade och inga egentliga kopplingar till påven Gregory VII som skulle kunna stärka hans ställning som motkung. Trots detta så hade han 1081 lyckats vinna ett par strider. Snart därefter reste han till Sachsen där han tack vare den saxiska stormannen Otto av Northeim skulle få tillräckligt många av de saxiska prinsarna på sin sida för att den 26 december 1081 krönas till kung i Goslar av ärkebiskopen Siegfried av Mainz (Schieffer 1969: 629).

Trots detta så var hans rätt till kronan mycket svag jämfört med Heinrich IV som hade fått den genom

arvsrätt. Hermann skulle komma att spendera majoriteten av sin tid i Goslar då han inte kunde lämna Sachsen på grund av att Otto av Northeim hade avlidit. Att lämna Sachsen skulle innebära att lämna ifrån sig den makt han hade fått från de saxiska prinsarna. Inte mycket är känt kring vad Hermann gjorde i Goslar, men hans närvaro är känd på grund av mynten präglade under hans namn under denna period i Goslar. Hermann skulle fly till Danmark 1085 när Heinrich IV kom till Sachsen med en större armé.

Hermann von Luxemburg skulle senare vid 1088 helt förlora makten på grund av den sjunkande nivån av lojala följare (Schieffer 1969: 629).

2.4 Otto-Adelheid- Pfennige

Denna uppsats handlar om den kungliga myntningen från och med Heinrich III och framåt. Men myntningen i Goslar har ägt rum under en lång period. Myntningen som ägde rum i Goslar i Heinrich III går under benämningen Otto- Adelheid- Pfennige (förkortat OAP) (Rundberg 2000:2). Benämningen kommer från Otto III (980–1002) och Adelheid som var Ottos farmor och som ledde Ottos förmyndarregering 991 till 994, då Otto blev krönt som kung när han bara var tre år gammal.

Dessa mynt utgör den största gruppen av funna mynt i de svenska skatterna och under 990 var 50% av alla mynt OAP (Jonsson 2002:233). OAP består främst av denarer men även oboler ($\frac{1}{2}$ pfennige) med halva vikten och mindre diameter. Trots att Goslar anses som präglingsorten har präglingen av varianter av OAP skett på ett flertal olika orter såsom i Quedlinburg (fig. 3) och Hildesheim (fig. 4) (Rundberg 2000:5f).

OAP hade en mycket lång präglingstid och cirkulerade under lång tid. Präglingen av OAP i Goslar började ca 990 och pågick fram till ca. 1050 då den ersattes av en typ präglad för Heinrich III som går under benämningen av dbg 668 av Dannenberg (fig 5). Totalt så kan 18 typer av varianten OAP kopplas till Goslar (Rundberg 2000:19).

Figur 3
Dbg 613

Figur 4
Dbg 706

Figur 5
Dbg 668

2.5 Präglade resp. delade oboler

Valörerna funna under den här perioden gick under namnet dirham i Kalifatet, penny i England och Pfennig i Tyskland. I dagens värde skulle möjligen en tysk pfennig motsvara ca 50–200 kronor, alltså ett relativt högt värde. Detta problem löstes genom att man präglade mynt med nominalen $\frac{1}{2}$ pfennig (obol) med mindre storlek och hade halva vikten av en pfennig. Alternativt halverade man en pfennig på myntverket för att få en obol. I Sverige hade det ingen betydelse eftersom värdet bestämdes av vikten (Jonsson 2004:2). Alla oboler är officiellt gjorda på myntverket och kunde således vara antingen oboler eller halverad pfennige. $\frac{1}{4}$ pfennige dyker först upp i Halberstadt på valörer präglade för biskop Gero (1160–1117) alltså efter den period detta arbete täcker (Jonsson 2004: 3). Oboler av Otto-Adelheid-Pfennige finns både som präglade och halverade mynt.

Halveringen av pfennige på myntverket skedde troligen med ett stämjärnsliknande verktyg, då man delade myntet precis på mitten med hjälp av hjälplinjer skapade av ett korsmotiv på framsidan för att få en exakt delning av valören. Brutna pfennige är däremot delade utanför Tyskland och kan aldrig betecknas som oboler och ägde t.ex. rum i Skandinavien när man ville uppnå en önskad vikt av silver för ett

specifikt föremål eller en transaktion (Jonsson 2004:3f). Detta kunde ske genom att bland annat vika myntet fram och tillbaka tills det brutits i två delar. Även verktyg kan ha förekommit (Jonsson 2004:7).

2.6 Kungamakten och kyrkan - Investiturstriden

En viktig del av historien om Goslar och som har påverkat dess politiska och ekonomiska utveckling är den maktkamp som skedde mellan den kungliga tyska makten och påvedömet. Kampen gick under namnet investiturstriden och handlade om vem som skulle ha rätten att välja biskoparna i riket; påven eller kejsaren. Det tog sin början med ett beslut i Milano om att insätta en biskop vald av kungamakten och inte av påvedömet (Tellenbach 1993:222).

Det skedde under Heinrich IV:s regeringstid när upproret i Sachsen var på uppgång. När kungen flydde från den belägrade staden Harzburg skrev han till den dåvarande påven Gregory VII (Tellenbach 1993:229). I detta brev skrev han om viljan att lösa den konflikten mellan påvedömet och den kungliga makten som funnits sedan en tid tillbaka. Han skrev att han var beredd att lägga sig i frågan angående beslutet om valet om biskopen i Milan. Påven skulle ta emot detta väldigt ödmjukt skrivna brev och bad Heinrich att skicka hans legater till nästa synod för att lösa dilemmat i Milano.

Vid slutet av 1074 var ännu inte frågan om den biskopliga rätten löst (Tellenbach 1993:231f).

Upproret i Sachsen skulle ta slut sommaren 1075 när Heinrich lyckades besegra det saxiska upproret. Denna vinst och återställande av hans kungliga rätt skulle komma och påverka hans relation till påven och öka spänningarna. Under den kommande hösten skulle spänningarna i Milan och mot Heinrich IV och de tyska biskoparna nå sin topp. Kungen skickade äntligen sina legater till Italien och utsedde snart en ny ärkebiskop som stod i favör till den kungliga makten i stället för påvedömet (Tellenbach 1993:233).

Påven skulle ta detta beslut väldigt hårt och reagera aggressivt mot Heinrich. Heinrich kallade på en sammankomst för alla stormän i riket 24 januari 1076 i Worms. Under denna sammankomst stod det klart att det inte längre handlade om missförståelse mellan de två parterna utan om en fiendskap. De ansåg att Gregory VII hade försökt att bedröva kungen och biskoparnas deras makt vilket de ansåg sig ha fått genom direkt kontakt med Gud genom den heliga anden (Tellenbach 1993:235).

Gregory VII skulle komma att hota kungen genom att minska hans makt, att inte kröna honom till kejsare och att göra honom till enbart en "kung av tyskarna" (Tellenbach 1993:232). Påven med sin högt uppsatta position och religiösa makt hade förmågan att officiellt bannlysa en individ från de kristna riterna. Något som sågs som väldigt allvarligt i det religiösa land som Tyskland var vid den här tiden. Påven hade även förmågan att avsätta honom och ta bort alla hans tjänares lov till lydnad. Vilket han snart också skulle komma att göra (Tellenbach 1993:236). Denna bannlysning av Heinrich gjorde att han sammankallade en synod i Utrecht där han krävde att påven skulle avsättas och förklarade påven som en brottsling för att ha bannlyst en rättfärdig kung. För att etablera sin makt och visa sin rätt i beslutet att avsätta påven satt han på en tron i en katedral medan psalmer hyllade Kristus och kungens sammanlänkande makt (Robinson 2000:149).

Trots detta skulle Heinrichs styre över Tyskland snart minska. Då han hade många av biskoparnas stöd och även många andra lojala anhängare ville han inte ge sig utan ett försök till kompromiss (Tellenbach 1993:240). I den följande sammankomsten av hovet slutade det med att Heinrich skulle lyda påvens ord och understryka att hans följare skulle göra detsamma. Om han skulle fortsätta trotsa kyrkan och påven så skulle inte storherrarna i riket inte se honom som kung det nästkommande året (Tellenbach 1993:241).

Med dessa krav hängande över sig, och med sin egen säkerhet på spel bestämde sig Heinrich att så snabbt som möjligt möta påven i Italien för att upphäva bannlysningen, bli återsatt i församlingen, och betala för sina synder. Hur Heinrich IV:s förlåtelse vid Canossa i Italien gick till har tolkats på många olika sätt.

Men den kända berättelsen har honom stående tre dagar barfota, klädd i ull utanför slottet i Canossa, gråtandes och bedjande om förlåtelse för sina gärningar (Robinson 2000:161).

3. Metod

I analysen kommer först en ikonografisk och kronologisk analys att göras. Beskrivningar och visuella representationer av varje mynttyp kommer att presenteras i kronologisk ordning uppdelad efter de olika kungarnas regeringstid som hade sina typer präglade i Goslar. En ikonografisk analys görs genom att studera det som är beskrivet om dessa typer av Herman Dannenberg och Gert Hatz i deras respektive verk, samt jämföra typernas motiv för att observera likheter och olikheter som kan bidra till en kronologi. Därefter följer en kvantitativ jämförande studie där materialet jämförs genom en digital databas samt genom tabellerna funna i Corpus Nummorum Saeculorum (CNS), en serie av böcker där första upplagan publicerades 1975 och är ett projekt utfört av Numismatiska forskningsgruppen där information kring funna skattfynd i Sverige presenteras. I denna uppsats kommer jag försöka att analysera alla skatter med mynt från Goslar, från den avgränsning denna uppsats har.

Vissa av dessa mynt är representerade i ett lågt antal skatter vilket kommer göra dateringen och korrekt kronologisk placering av vissa mynt svårt. På grund av detta kommer även medelvikten av varje typ att tas i beaktning för att försöka placera typerna i kronologisk ordning då de olika typerna är generellt präglade med en liknande vikt. Detta gör att en typ med medelvikt 1,17g troligen inte tillhör de senare regenterna där mynten ligger på 0,88g (tabell 2).

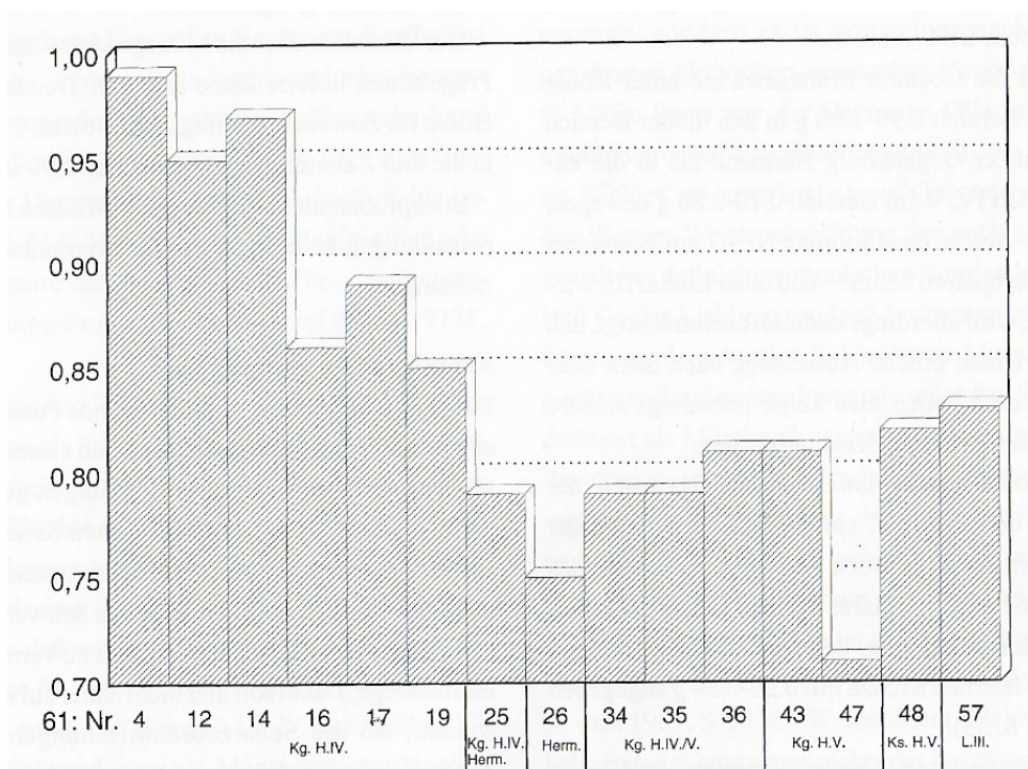
Även om en medelvikt är ett pålitligt sätt att datera de olika mynttyperna kommer det finnas typer som trotsar denna medelvikt. Det är därför viktigt att nämna att inom varje medelvikt finns även där ett spann av olika vikter. Till exempel i den vanligaste förekommande typen Dbg 668 (fig. 5), förekommer det mynt som sträcker sig från 0,89g till 1,69g (tabell 3). Denna viktskillnad kan bero på korrosion eller generell förslitning av mynten på grund av användning.

Det är viktigt att ha i åtanke då en medelvikt ger en generell kronologisk bild av de olika typerna, kan det mycket väl dyka upp typer som avviker från medelvikten sammanställd av Gert Hatz. Därför är det viktigt att komplettera analyser med en jämförelse av t.p.q i de olika skatterna samt med en ikonografisk analys för att placera den på en så korrekt plats som möjligt i kronologin.

Då majoriteten av fynden från Goslar funna i Sverige är funna i Burgeskatten kommer Gert Hatz sammanställning av medelvikten uppdelat efter de styrande regenter att användas (tabell 2).

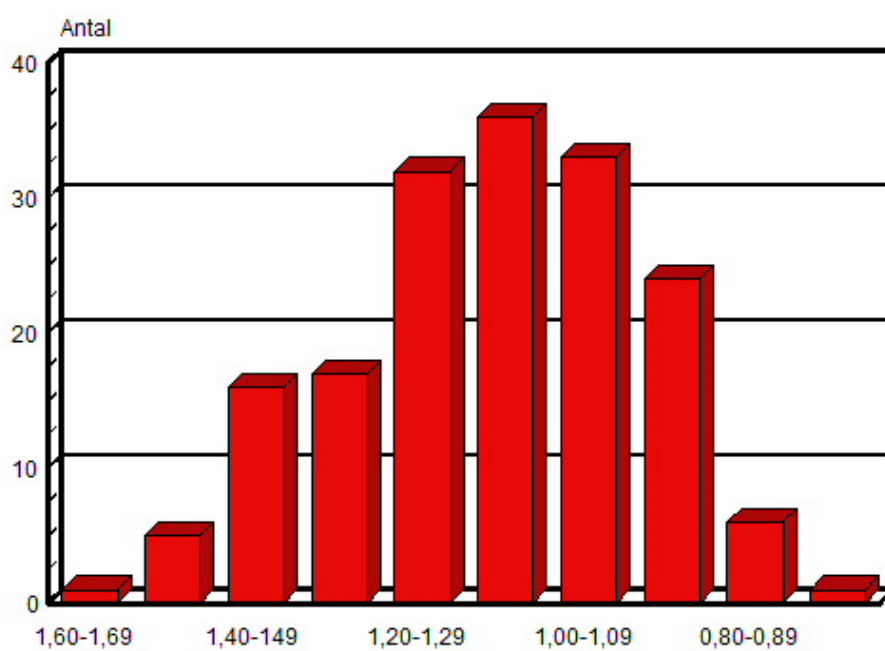
3.1 Definitioner och förkortningar

- * T.p.q (terminus post quem) = Är latin och betyder ”tidpunkt efter vilken” och är det tidigaste präglingsåret för det yngsta myntet i en skatt. Det ger en bild över när skatten kan tidigast vara deponerad.
- * Cirkulationstid = Den tid då mynten användes aktivt.
- * Mynttyp = Mynt med samma motiv och inskrifter. En mynttyp är präglade på en specifik myntort.
- * Variant = Mynt som avviker något i text och bild från en specifik mynttyp.
- * Dbg (följt av en siffra) = Den benämning som Hermann Dannenberg använder och som kommer att användas i uppsatsen för att referera till specifika typer av mynt.

Tabell 2

Medelvikt för typerna funna i Burgeskatten uppdelad efter kungarna (Hatz 2001: 133).

Tabell 3

Medelvikten för Dbg 668 i de svenska skattfynden utöver Burgeskatten.

3.2 AVGRÄNSNING

Denna uppsats kommer att försöka att analysera alla skatter med mynt från Goslar, men kommer att fokusera på den kungliga myntningen från 1050 - 1150. Den tidigare myntningen i Goslar relaterad till Otto-Adelheid-Pfennige kommer inte att behandlas i denna uppsats, samt kommer inte mynten präglade för Vogtdistriktet att behandlas då det inte handlar om kunglig myntning.

Typerna funna enbart i Burgeskatten kommer att översiktligt behandlas då det är ett arbete som kräver större utrymme och arbete än det som kan presenteras i en kandidatuppsats. Istället kommer fokuset främst ligga på att datera de typer Dannenberg har placerat under Goslar. Av de typer presenterade i analysen har jag valt att inte ta med de typer som visade sig med säkerhet att inte tillhöra Goslar då de inte tillför till kronologin.

4. Teori

Att kontrollera myntcirkulationen kunde antingen ske genom att samma typ cirkulerade över en längre period, då den långlivade typen måste varit lätt igenkänd av konsumenterna och lätt att acceptera som valuta (Jonsson 2007:121). Denna typ av cirkulation blev främst kontrollerad genom att variera präglingen av mynten genom att byta namn från till exempel Heinrich II till Konrad II eller mindre förändringar i motiv.

Motsatsen till detta, som även innebar kontroll över myntcirkulationen, skedde då en mynttyp har varit begränsade till en kortare period och typskiftningarna varit snabba. En typ som varit i cirkulation under tio år kunde ersättas av en ny typ, och då tvingades befolkningen att växla in den gamla mynttypen mot en ny. Denna typ av cirkulation var vanlig i England, då kungen kontrollerade cirkulationen genom att prägla nya typer med jämna mellanrum. Det gjorde att det alltid bara var en typ i cirkulation (Jonsson 2015:54). Även i Tyskland var denna typ av cirkulation vanlig, men på grund av det höga antalet präglingssorter, och bristen på en stark nationell styrande makt gjorde att mynten främst cirkulerade på en lokal nivå (Jonsson 2007:114f).

Dessa typer av regleringar av myntcirkulation påverkade även myntningen i Goslar och kommer vara märkbar i det antal mynt som präglades där.

5. Analys

5.1 Myntens ikonografi i Goslar

Det var i och med Heinrich III:s upprättande av församlingen och byggandet av kyrkan dedikerad åt Simon och Judas som mynt präglade med deras namn och motiv skulle dyka upp i Goslar (Hatz 2001:74). Det mest typiska motivet i Goslar hade en halsbild eller en bröstbild av kejsaren eller kungen avbildad på åtsidan, följd med bröstbilder av helgonen Simon och Judas på framsidan (Dannenberg 1876:260). På alla typer funna i Goslar är det nästan alltid en bröstbild på regenten som avbildas, detsamma gäller helgonen. Då bilden på regenten ibland ändras är helgonens bröstbild mer av ett konstant tema genom Goslartyperna, där enbart händerna, glrior och skäggtypen förändras.

Inskriptionerna på åtsidan relaterar till den styrande regentens position. Om det är präglad under någons kungatid står orden REX som betyder kung på latin, följd med kungens namn. Om det är kejsare avbildas ordet IMP som står för Imperator som är latin för befälhavare eller kejsare, följd med kejsarens namn. Framsidans inskription relaterar till apostlarna Simon och Judas där deras namn oftast avbildas i form av: S/S SIMON IVDA.

Det är utifrån dessa inskriptioner som en stor del av dateringen av typerna kommer att ske. Det kommer antas att typer som präglats under regentens kungatid bär REX och när regenten sedan blir krönt till kejsare byts typen snabbt ut till en typ med orden IMP.

Under perioden av den kungliga myntningen ca 1050–1133 var Goslar en stor ort på grund av den starka kungliga närvaron. Det är därför troligt att orter i området runt omkring Goslar präglade typer med liknande motiv. Sedan finns även möjligheten att flera typer kan ha präglats i Goslar samtidigt, designerade att sedan cirkulera i städer i närheten som inte hade en egen myntning. Dessa typer liknar men bryter inte helt ifrån de typiska Goslar motiven. Därför är det viktigt att vara uppmärksam när motiven börjar få större variationer.

Kluge presenterar en idé att en möjlig myntreform kan ha ägt rum ca 1047/48, under Heinrich III:s regeringstid, där en standardiserad kungabild infördes på ett antal myntorter. Troligen på grund av influenser från Bysantinska mynttyper. Myntorter som Worms, Speyer och Selz (Kluge 1993:10). Med Goslars position och närhet till den kungliga makten är sannolikheten hög att även Goslar gick under denna reform. Typer utan en kungabild kommer därför att behandlas med varsamhet om inte helt bortses. Detsamma gäller även om helgonen börjar ändra form eller rent utav försvinna från vissa typer. Om det också sker en förändring i inskriptionen, speciellt i kombination med andra motiv ändringar är det högre sannolikhet att den troligen inte är präglad i Goslar.

Typskiften i Goslar sker generellt över längre perioder, där en typ är i cirkulation en längre period och där motivet generellt är detsamma när nya typer är präglade, vilket gör den lätt att känna igen och lätt att acceptera som valuta i området (Jonsson 2007:121). Dock verkar detta variera, som under Herman von Luxemburg som präglade ett stort antal olika mynttyper på en kort period.

5.2 Den kungliga myntningen

Bursgeskatten innehåller 1.392 ex. från Goslar (tab. 5). I övriga svenska fynd ingår 673 ex. och det är de som behandlas här eftersom typ- och variantrikedomen gör det svårt att kombinera fynden inkl. Burge. Nedan följer en sammanställning och beskrivning av de olika mynttyperna uppdelade i kronologisk ordning efter de dåtida styrande regenterna (tabell 4).

Regenter	Regeringstid
Kejsar Heinrich III	1046 - 1056
Kung Heinrich IV	1056 - 1084
Kung Herman von Salm	1081 - 1088
Kejsar Heinrich IV	1084 - 1106
Kung Heinrich V	1106 - 1111
Kejsar Heinrich V	1111 - 1125
Kung Lothar III	1125 - 1133

Tabell 4. Regenternas tid vid makten.

Kejsar Heinrich III (1046–1056)

Den tidigare myntningen i Goslar som främst bestod av Otto-Adelheid-Pfennige, skulle komma att bli utbytt med en typ som enligt Dannenberg är Dbg 666 (fig. 6). Dannenberg argumenterar att denna typ skulle kunna vara en tidig föregångare till mynten som skulle bära de mer typiska karaktäristiska dragen Goslarmynten har (Dannenberg 1876:260). Dock i de svenska skattfynden finner man att det är Dbg 668 och 667 som är den tidigaste typen som dyker upp. Kanske lyckades inte den tidigare typen ta sig till

Sverige på grund av en låg produktion (Rundberg 2000:7).

Dbg. 666 (fig.6), visar en bröstbild av den krönte kejsaren. Inskriptionen lyder: (HENRI) CVS IMPER. Även på frånsidan av myntet är en avbildning den krönte kejsaren i profil med en lans framför sig. Inskriptionen lyder S..... IIVD.

Dbg 666 har inte hittats i de svenska skattfynden vilket gör den svår att datera. Den bär inskriptionerna av skyddshelgonen av Goslar vilket gör att den direkt kan associeras till Goslar. Men utöver det är det svårt att placera den. Profilavbildningen på frånsidan dyker upp enbart på *Dbg 674*, en typ präglad för Heinrich IV. Jonas Rundbergs ide om dess låga produktion kan fortfarande stämma. Även Dannenbergs idé att det är en tidig föregångare till de mer typiska Goslarmotiven är fortfarande inte motbevisad. Därför är detta mynt daterat som det äldsta.

Fig. 6
Dbg 666

Dbg 668 (fig. 7) visar en avbildning av kejsaren. Inskriptionen lyder: HEINRICHS IMP. Frånsidan visar Simon och Judas med gloria runt vartdera huvudet. Inskriptionen lyder S-SIMON IVDAS.

Dbg 668 har en medelvikt på: 1,17g och förekommer i 316 exemplar. Den tidigaste skatten är funnen vid Gerete på Gotland med tpq 1047 (1732 mynt varav 930 tyska) dock så kommer detta fynd att bortses från då det har blandats ihop med ett yngre fynd som gör dateringen opålitlig (Rundberg 2000:7). Därefter dyker typen upp i skatter funna i Övide på Gotland med t.p.q 1051 (20 mynt varav, 20 tyska) och Grausne på Gotland (639 mynt varav 532 tyska) med t.p.q 1051. Därefter följer ytterligare skatter på 1050-talet.

En trolig datering hamnar på ca 1050 – 1056.

Fig. 7
Dbg 668

Dbg 667 (fig. 8) är en obol av 668. Åtsidan visar en bröstbild på den krönte kejsaren. Inskription lyder: HEIN(RICVS) IMPR. Frånsidan avbildar helgonen Simon och Judas utan glorior. De avbildas genom en bröstbild. På denna bild framkommer ett bitecken i form av ett kors ovanför deras huvuden. Inskription lyder: SIMON SVIDAS.

Dbg 667 har en medelvikt på 1,06g och finns i 19 exemplar. *Dbg 667* dyker först upp i två skatter från Skälö, Dalarna (410 mynt, varav 304 tyska), respektive Stora Varbos, Gotland (361 mynt, varav 269 tyska) med en t.p.q på 1056.

På grund av att detta är en obol till 668 har den därför samma datering som 668 på ca 1050 – 56.

Fig. 8
Dbg 667

Kung Heinrich IV (1056–1084)

Under perioden 1055 – 1075 var importen av tyska mynt väldigt låg på grund av den sjunkande silverhalten i mynten och konsekvenserna av detta gör att det finns väldigt få skatter med tyska mynt från den här perioden (Jonsson 2017: 451). På grund av detta kommer majoriteten av skatterna om inte alla ha en datering till efter den här perioden. Dateringen efter t.p.q kommer därför vara problematiskt.

Dbg 669 (fig. 9) visar kungens krönte bröstbild mellan två korsstavar. Inskriptionen lyder: REX HEINRICHSVS. På frånsidan avbildas helgonen med en bröstbild, med bokstaven V mellan dem som ett bitecken. Inskriptionen lyder S/SSIO. . . A.

Dbg 669 har en medelvikt på 1,20 g och finns i 10 exemplar.

Typen förekommer i två skatter i Johannishus, Blekinge (4157 mynt varav, 3456 tyska) med t.p.q 1120, samt i Runsberga, Öland (220 mynt varav 191 tyska) med t.p.q 1121. Dannenberg placerar denna typ under Heinrich IV och med tanke på titeln REX och likheten i motiven och i bitecknen mellan denna typ och 670 är det troligt att den tillhör Heinrich IV.

Möjligen präglades bitecknen för att kunna åtskilja de två typerna. Dessa typer kan ha varit en del av ett längre typskifte, där typen enbart förändrades på minimala sätt i motiv över en lång period.

Vikten för denna typ är så hög (1,31g) att den kan dateras till den tidigare fasen av den kungliga myntningen. Även om medelvikten i de övriga svenska skatterna är högre än den i Burgeskatten är det troligt att den faktiska medelvikten hamnar på den representerad i Burgeskatten. Chansen att typen är präglad för Heinrich IV är därför väldigt hög. På grund av att denna typ är tyngre än Dbg 670 dateras Dbg 669 som äldre.

En möjlig datering är därför ca 1056 - 1066.

Fig. 9
Dbg 669

Dbg 672 (fig.10) visar den krönte kungen med spira och riksäpple. Inskriptionen lyder: REX HENRICVS. Frånsidan visar bröstbilder på helgonen ovanför dem är en ring. Inskriptionen lyder: S/S SIMON VdA.

De finns inte tillräckligt med fynd för att avgöra en medelvikt för denna typ.

Denna typ dyker upp i ett ex. en skatt i Kattlunds på Gotland (1579 mynt, varav 1036 tyska) med tpq 1039. På grund av att detta fynd troligen har blandats ihop med ett äldre fynd kan det inte användas för datering. Denna typ är placerad under Heinrich IV av Dannenberg (Dannenberg 1876:262). Endast åtsidan finns avbildad och den bästa versionen funnen var skadad. Dock stämmer motivet överens med andra typer präglade för Heinrich IV. Då han är avbildad med ett riksäpple placeras denna typ som den senaste

typen under hans kungatid då typerna under hans kejsartid liknar hur han är avbildad på den här typen.
En möjlig datering är ca 1066-1076.

Fig. 10
Dbg 672

Dbg 670 (fig. 11) visar kungens krönta bröstbild. Han håller en lans på hans högra sida och vid hans vänstra sida kan man läsa bokstaven A, som kan tolkas som ännu ett bitecken. Inskriptionen lyder: (HEINRI)CVS. Frånsidan har en bröstbild av helgonen. Inskriptionen på denna sida lyder: S/ SSIO.

Dbg 670 har en medelvikt på 0,97g och förekommer i 25 exemplar.

Dbg 670 dyker bara upp i sena skatterna: Stora Sojdeby (2448 mynt, varav 1448 tyska) med t.p.q 1089, Hallsarve med t.p.q 1106, Johannishus med t.p.q 1120 och Runsberga med t.p.q 1121. På grund av likheten med 669 är det troligt att denna typ är en möjlig efterföljare till *Dbg 669*.

Skatterna de är funna i är sena, men typen måste föras till Heinrich IV:s kungatid. En skatt funnen vid Kurtina-Kärsa (209 mynt) på Estland med en t.p.q 1076 stärker denna datering. Då vikten är lättare än *Dbg 669* placeras *Dbg 670* som yngre.

En möjlig datering är 1076 – 1084.

Fig. 11
Dbg 670

Kung Hermann von Luxemburg (1081–1088)

Totalt hade Hermann kontroll över Goslar i sex år där det första och sista året är borträknat på grund av tidsbrist att lyckas genomföra större handlingar. Totalt har 120 exemplar blivit funna i de svenska skattfynden som tillförts Hermann. Det är väldigt mycket om man jämför med Heinrich IV:s kungatid som sträckte sig över 18 år alltså 12 år mer än Hermann, som enbart har 24 exemplar representerade i de svenska skattfynden. Detta betyder att han troligen präglade ett väldigt stort antal mynt med många typer under hans egentliga korta tid vid makten.

Den främsta anledningen till varför Hermann lyckades ta rollen som motkung var på grund av investiturstriden som hade skapat en politisk osäkerhet i riket. Hermann utnyttjade detta först när Heinrich IV befann sig i Italien för att bli återsatt som kung och säkra sin roll som framtida kejsare.

Problemet är att hans grepp om makten var fortfarande väldigt svagt, då han enbart blev krönt tack vare stödet av Otto von Norheim och när han dog försvann Hermanns största anspråk till makten (Schieffer 1969: 629).

Möjligen kan anledningen till denna höga produktion av mynt förklaras med att det är Hermanns försök att behålla kontrollen över området, genom att bruka snabba typskiften och hävda makt över Heinrich IV gång på gång. Ett försök att konkurrera ut honom och påminna folket om vem det var som hade kontroll över området.

Dbg 676 (fig. 12) visar kungens krönte bröstbild som håller en korsstav i den högra handen och i den vänstra något som kan tolkas som ett riksäpple. Inskriptionen lyder: HERIMANNVS REX. Frånsidan avbildar de två helgonen med en gloria runt varadera huvudet. Inskriptionen lyder: S SI.... S IVDAS. Dbg 676 har en medelvikt på 1.15g. Med 90 exemplar.

Fig. 12
Dbg 676

Dbg 676 dyker tidigast upp i en skatt funnen vid Mannegård på Gotland med t.p.q 1102 (2547 mynt varav 1508 tyska). Denna typ dyker sedan upp i skatter funna i Johannishus i Blekinge och Gannarve på Gotland där t.p.q är 1120 i båda skatterna. De svenska skatterna kan därför inte bidra med en närmare datering av typen. Men denna typ dyker även upp i en skatt funnen vid Vao på Estland med en t.p.q på 1089, vilket placerar denna typ under Hermann.

Vikten för denna typ är avsevärt hög för att vara ett mynt präglad för Hermann baserat utifrån Burgeskatten. Men den passar in i medelvikten för typerna under Hermann funnet i skatterna utanför Burge. Detta kopplat med den tydliga inskriptionen gör att den utan tvekan är präglad för honom.

För att placera denna typ i kronologin är det troligt att den präglades innan Dbg 675 då den verkar vara en av de sista typerna präglad under Hermann, samt är den troligen tidigare än Dbg 671 på grund av att frånsidan inte bär avbildningen av byggnaden som förekommer på Dbg 675 och Dbg 671.

Hatz nämner att det är möjligt att denna är en tidig typ när Hermann först kom till makten, för att övergå från Heinrich IV styre till Hermanns. Samt att det finns en chans att majoriteten av hans mynttyper är präglade tidigt i hans regim, då hans makt hade som störst inflytande (Hatz 2001:50).

En möjlig datering är därför 1081–1084.

Fig. 13
Dbg 675

Dbg 675 (fig. 13) visar en bröstbild på den krönte kungen Hermann, med en korsstav och liljestav. Inskriptionen lyder HE(RI)MANNVS (R)EX. Frånsidan avbildar en byggnad med en mur. Inskriptionen lyder: GOSLARIVM.

Dbg 675 har en medelvikt på: 1,08g och finns i 18 exemplar.

Denna typ dyker första gången upp i en skatt 1089 i Stora Sojdeby på Gotland med t.p.q 1089 (2448 mynt varav 1448 tyska), vilket placerar denna typ under Hermann. Utöver Hermanns tydliga inskription är även avbildningen av byggnaden på frånsidan liknande om inte samma byggnad som på Dbg 671, vilket stödjer att denna typ är präglad under Hermann. Dock behövs fler skatter för att säkerställa denna datering. 1089 matchar in med Hermanns tid vid makten, även om t.p.q är ett år senare än hans tid som kung, kan vi utgå från att den har varit i cirkulation en kort tid därefter. Vikten på 1,08g stämmer även

överens med de övriga svenska skattfynden, även om den är högre än Burgeskattens medelvikt.
En trolig datering för Dbg 675 är 1086 - 1088.

Kejsar Heinrich IV (1084–1106)

Dbg 671 (fig. 14) visar en bröstbild på kejsaren Heinrich IV(?) med en lans på hans högra sida och hållandes ett riksäpple i hans vänstra. Inskriptionen lyder: H(EINR)ICHVS IMP. På frånsidan avbildas en byggnad omringad av en mur. Inskriptionen lyder: (GOSLARIVM). Detta är en av de mynttyperna där de typiska motiven avviker. Byggnaden bär avbildningar av kors och kan troligen tolkas som en kyrka, eller palatset i Goslar.

Dbg 671 har en medelvikt på 1,06 g och finns i 23 exemplar.

Fig. 14
Dbg 671

Denna typ dyker första gången upp i en skatt i Kvarne, Gotland (1140 mynt, varav 932 tyska) med t.p.q 1084. Sedan i en skatt i Mickels, Gotland (161 mynt varav 44 tyska) med t.p.q 1092 på grund av det låga antalet mynt i denna skatt kommer den bortses ifrån. Denna typ dyker även upp vid Piibe på Estland (267 mynt) med t.p.q 1084. Dannenberg nämner denna mynttyp under Heinrich IV, men tilldelar den motkungen Hermann (Dannenberg 1876:262).

På grund av att inskription har orden IMP måste det antas att denna mynttyp först är präglad efter Heinrich blivit kejsare. T.p.q i Piibe och i Kvarne stämmer överens med Heinrichs tid som kejsare. Möjligen kan denna typ präglats under den tid Hermann flydde till Danmark 1085 för att komma undan Heinrich IV:s arme som tågade in i Sachsen (Schieffer 1969: 629) för att skifta makten från Hermann till Heinrich IV. Ytterligare en möjlighet är att denna typ kan ha blivit präglad på en annan ort i närheten av Goslar precis efter Heinrich blivit krönt.

En trolig datering på detta mynt är 1084 - 86 och placeras som den första typen präglad under Heinrich IV:s kejsartid.

Fig. 15
Dbg 680

Dbg 680 (fig. 15) visar kungens krönte bröstbild med två korsstavar på vardera sida om sig. Inskriptionen lyder: REX HINRICVS. Frånsidan avbildar bröstbilder på helgonen med en korsstav mellan dem. Inskriptionen lyder: S/S SIMON IVDA.

Dbg 680 har en medelvikt på 0,99 g och finns i 40 exemplar. Inskriften anger titeln REX och typen har tidigare förts till kung Heinrich IV 1056-1084, men Dbg 680 dyker tidigast upp i en skatt funnen i Eskelhem prästgård, Gotland med t.p.q 1106 (91 mynt varav 74

tyska). Följt av en skatt funnen vid Hallsarve, Gotland med t.p.q 1106 (838 mynt varav 243 tyska). Detta skulle placera denna typ som den tidigaste typen under kung Heinrich V 1106-1111. Utöver dessa skatter dyker den upp i två skatter till funna i Johannishus, Blekinge med t.p.q 1120 och Runsberga, Öland med t.p.q 1121. Två utländska skatter, Kose (Estland) 1121 och Fulda (Tyskland) 1114 stöder också en datering senare än kung Heinrich IV. Om den istället förs till kung Heinrich V 1106-1111 är problemet att myntimporten då var låg och passar inte med hela 40 ex. Dessutom finns 219 ex. i Burgeskatten. En typ med så. Myntimporten är som högst ca 1080-1095. Med viss tvekan måste då denna typ ändå föras till kejsar Heinrich IV 1084-1106 trots titeln REX. Viktmässigt passar det också bäst. Dateringen får bli 1088-1100.

Dbg 673 (ingen bild) visar den krönte kungen med spira och riksäpple. Inskriptionen lyder: HENRICVS IMPE. Frånsidan visar en bröstbild av helgonen och över dem är ett kors. Inskriptionen lyder: S-S SIMON IVdA.

De finns bara två ex. av denna typ, men ingen dokumenterad vikt.

Denna typ dyker upp i en skatt funnen vid i Kattlunds på Gotland med tpq 1039. På grund av att detta fynd troligen har blandats ihop med ett yngre kan det inte användas för datering. Ett andra ex. kommer från Runsberga, tpq 1121. Med tanke på inskriptionen IMPE är den definitivt präglad under någons kejsartid. Inskriptionen placerar den under Goslar. Dannenberg placerar denna typ under Heinrich IV och med tanke på likheten i motiven, där alla tre typerna bär någon typ av riksäpple skulle denna typ kunna vara Heinrich IV.

En hypotetisk datering för denna typ är 1101-1102.

Dbg 681 (fig. 16) visar kejsaren krönte bröstbild med spira och riksäpple. Inskriptionen lyder: HENRICVS. Frånsidan visar bröstbilder av helgonen med en ring. Inskriptionen lyder: S/S IMON VdA.

Dbg 681 har en medelvikt på 0,87 g och finns i 2 exemplar.

Fig. 16

Dbg 681

Denna typ dyker första gången upp i Johannishus med t.p.q 1120 (4157 mynt, varv 3456 tyska). Den dyker även upp i Burgeskatten som nämnts ovan inte är tidsbestämd. T.p.q placerar denna typ under 1120. Denna datering stämmer inte helt överens då t.p.q är densamma som Dbg 678, och det är troligt att de inte var i cirkulation samtidigt. Att den är präglad under Heinrich V:s kejsartid stämmer överens med t.p.q.

En möjlig datering för Dbg 681 är 1103 - 1104.

Fig. 17

Dbg 674

Dbg 674 (fig. 17) avbildar den krönte kejsaren i profil. Framför honom finns en lans och något som ser ut som ett hjul, men skulle även kunna tolkas som ett riksäpple. Inskriptionen lyder: HEI(NRI)VS IMP. Frånsidan avbildar helgonen där de håller händerna på en korsstav. Inskriptionen lyder: S/S SIMON (VdA).

Dbg 674 har en medelvikt på 0,84g och finns i 3 exemplar.

Dbg 674 dyker först upp i en skatt i Eskelhem prästgård på Gotland (91st mynt varav 74 tyska) med t.p.q 1106. Nästa större skatt är funnen vid Hallsarve på Gotland där fyndet är avsevärt större (838 mynt varav 243 tyska) med t.p.q 1107. Fler skatter skulle behövas för att stärka denna datering. Nu placeras denna typ under Heinrich IV. Detta skulle i så fall vara den sista typen präglad under hans livstid, då han avled 1106. Även viktanalysen i Burgeskatten stämmer överens med övergången mellan Heinrich IV och Heinrich V.

En möjlig datering för Dbg 674 är 1105-1106.

Kung Heinrich V (1106 - 1111)

Dbg 682 (fig. 18) visar kungen sittandes på en häst ridande åt höger sida, i handen håller han en spira. Inskriptionen lyder: H.....S REX. Frånsidan av myntet avbildar en bröstbild på helgonen med en ring ovanför dem som bitecken. Inskriptionen lyder: VDA (Dannenberg 1876: 265).

Dbg 682 har en medelvikt på 0.94g med totalt 11 exemplar.

Fig. 18
Dbg 682

Dbg 682 dyker upp i tre skatter, den tidigaste i en skatt funnen vid Eskelhem prästgård med t.p.q 1106. Skatten har få mynt (91 ex., varav 74 tyska). Nästa skatt är Johannishus med t.p.q 1120 (4157, varav 3456 tyska), följt av Övide på Gotland som har t.p.q 1131. Dbg 683 och 684 är båda präglade på stor, tunn plants och därför yngre än Dbg 682 och de har även en lägre vikt. Dbg 682 kan dateras till 1106-1108. Märkligt nog finns bara 5 ex. av Dbg 682 i Burgeskatten.

Det finns även en möjlighet att Dbg 682 är präglad antingen i Goslar för att sedan cirkulerar på en närliggande ort eller att den är präglad i en ort i Goslarområdet p.g.a. det avvikande motivet.

Dbg 684 (fig. 19) visar en krönt bröstbild av kungen, med en lans på hans vänstra sida och en spira på hans högra. Inskriptionen lyder: HINRCHV ..X. Frånsidan av myntet avbildar ett kors med fyra runda punkter på den första och tredje vinkeln, medan den andra och troligen också den fjärde vinkeln trots det dåligt präglade myntet visar en stjärna. Inskriptionen lyder: ..IVDA.

Medelvikten för denna typ är: 0,86 g och finns bara i 1 exemplar.

Fig. 19
Dbg 684

Dbg 684 dyker upp i Hallsarve, Gotland (838 mynt, varav 243 tyska) med t.p.q 1107. Medelvikten stämmer överens med de andra typerna präglade för Heinrich V.

På denna typ avviker motivet på frånsidan från helgonen till ett kors. En avbildning som tidigare inte har dykt upp i Goslar. Är denna typ präglad i Goslar? Inskriptionen och avbildningen på kungen indikerar

det, men många kopierade Goslars motiv eller fick rätten att göra det från kungen. Med tvekan placeras den tillsvidare under Heinrich V och Goslar.

En möjlig datering för Dbg 684 är 1108-1109.

Fig. 20

Dbg 683

Dbg 683 (fig. 20) visar en krönt bröstbild av kungen, hållandes en lans på vänster sida och en liljestav på den högra. Inskriptionen lyder: REX HEINRIVS. Frånsidan avbildar helgonen där de rör en stav, ovanför dem är en stjärna som ett bitecken. Inskriptionen lyder: S/S(I)MON IVDA.

Medelvikten för Dbg 683 är 0,82g. Med totalt 7 exemplar.

Dbg 683 dyker upp i en skatt vid Vamlingbo på Gotland med t.p.q 1106, på grund av det låga antalet mynt så bortses från detta fynd (15 mynt varav 15 tyska). Nästa skatt dyker upp i Runsberga på Öland med t.p.q 1121 (220 mynt, varav 191 är tyska). Dannenberg placerar denna typ under Heinrich V (Dannenberg 1876: 266). Inskriptionen och t.p.q placerar denna typ under Heinrich V:s kungatid. Bilden av kungen liknar andra avbildningar av Heinrich V, och inskriptionen placerar den under kungatid, troligen Heinrich V:s.

En möjlig datering för Dbg 683 är 1109–1110.

Fig. 21

Dbg 678

Dbg 678 (fig. 21) avbildar en bröstbild på kungen i skägg, med riksäpplen i vardera hand. Inskriptionen lyder: HEINRICVS REX. Frånsidan avbildar bröstbilder på helgonen med en hand som välsignar dem från ovan. Inskriptionen lyder: S/S SIMON IVDA.

De finns inte tillräckligt med fynd för att avgöra en medelvikt för denna typ. Med tre exemplar men tyvärr har ingen vikt blivit registrerad.

Dbg 678 dyker upp enbart upp i ett fynd utöver Burgeskatten. Det är i en skatt i Runsberga på Öland med t.p.q 1121 (220 mynt varav 191 tyska). Att göra en trovärdig datering på bara ett fynd, speciellt en med få antal mynt är inte möjligt. Dannenberg nämner denna typ under Heinrich V och t.p.q matchar hans regeringsår. Motivet liknar tidigare typer präglade för Heinrich V. Bitecknet i form av en hand på frånsidan dyker inte upp på tidigare typer, men dyker upp på en typ präglad senare för Lothar III. Detta kan vara första gången detta bitecken används i Goslar. Denna typ kommer därför att placeras under slutet av Heinrich V:s kungatid.

En möjlig datering för Dbg 678 är 1110 - 1111.

Kejsar Heinrich V (1111 - 1125)

Dbg 686 (fig. 22) visar en bröstbild. Inskriptionen lyder: HEI ... CVM. Frånsidan visar en byggnad med tre torn. Inskriptionen lyder: S/S SIONIVDA.

Viktuppgifter saknas.

Fig. 22
Dbg 686

Dbg 686 har ännu inte blivit funnen i de svenska skattfynden. Likadant som Dbg 685 placerar Dannenberg denna typ under Heinrich V:s kejsartid (Dannenberg 1876:265).

En möjlig datering för denna typ är 1120 – 1125.

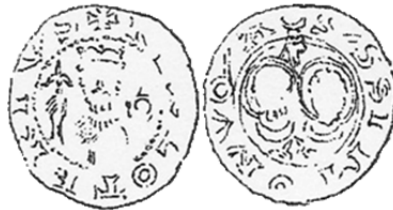
Kung Lothar III (1125 - 1133)

Dbg 687 (fig. 23) är en halvbrakteat och visar en bröstbild av den krönte kungen med en liljestav och ett riksäpple. Inskriptionen lyder: REX LOTERIVS. Frånsidan visar en bröstbild på helgonen med en välsignande hand hängande över dem. Troligen ännu ett bitecken. Inskriptionen lyder: S/SIMON VdA.

Medelvikten för 53ex. i Burgeskatten är 0,83 g.

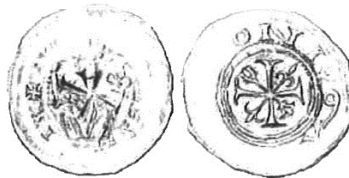
Denna typ dyker enbart upp i Burgeskatten (65 ex.) där den också placeras under Lothar III, vilket också stämmer överens med inskriptionen på åtsidan av myntet.

Dbg 687 dateras till kung Lothar III 1125 - 1133. En mer exakt datering är ännu inte möjlig.

Figur 23
Dbg 687

Med sammanställning slutförd kan man se att av de typer beskrivna av Dannenberg tillhör troligen inte alla Goslar. Två av dessa typer kan med säkerhet anses inte tillhöra Goslar. Dessa typer är Dbg 677 som inte är en Goslartyp på grund av att typen egentligen inte existerar. Detta beror på att typen är baserad utifrån ett dåligt präglat exemplar och har därför blivit misstolkad som en egen typ. Dbg 685 (fig. 24) avviker för mycket från de andra typerna präglade i Goslar.

Figur 24
Dbg 685

Utöver ovanstående typer finns det många andra som kan vara präglade i Goslar (jfr Burgeskatten). Många har avvikande motiv.

5.3 Goslarmynten i Burgeskatten

Under plöjningen av ett fält 1967 vid Burge, Lummelund på Gotland blev det som kallas Burgeskatten funnen. Skatten vägde över tio kilo och utöver det väldigt stora antal mynt var även smycken och silvertackor funna i skatten. Efter arkeologiska undersökningar av området drogs slutsatsen att skatten

troligen inte hade varit deponerad i marken utan gömd under ett golv, troligtvis i en låsbar kista (Hatz 2001:13). På grund av skattens kronologiskt utspridda sammansättning är detta en släktskatt.

Burgeskatten innehåller den största delen av Goslarmynt funna i de svenska skattfynden. Burgeskatten består av 2 736 tyska mynt från Övre Lorraine, Nedre Lorraine, Sachsen, Ostfalen, Thüringen, Franken, Schwaben och Bayern. Av dem är totalt 1 392 mynt från Goslar (Hatz 2001:125). Under Hatz egna sammanställning av de mynten, placerar han de olika mynten under de myntherrar han tror de tillhör (tabell 5). Värt att nämna är att han i sin tabell även tar upp Gittelde som är en närliggande ort till Goslar. Där placerar han vissa av typerna som inte med säkerhet kan placeras under Goslar eller Gittelde. Vilket ökar vikten för frågan om hur spridd präglingen var i Goslar. Präglade de fler typer samtidigt och för andra orter?

Hatz tilldelar i sin sammanställning av Burgeskatten totalt 57 olika typer och varianter till Goslar (bilaga 1). Av dessa typer och varianter finns det typer som enbart dyker upp i Burgeskatten. Dessa kommer jag översiktligt att bearbeta i bilaga 1, tillsammans med de övriga typerna presenterade av honom. Typerna har tilldelats myntherrar men är inte placerade i kronologisk ordning. Detta är på grund att det är ett för omfattande arbete för att presentera i en kandidatuppsats, men skapar en grund för framtida forskning inom ämnet.

	Goslar	Go/Gi.	Gi	Gi.?
K. Heinrich III	4	-	-	-
Kg. Heinrich IV.	402	19	1	-
Zeit Heinrich IV.	-	-	-	-
Zeit Heinrich IV. /V.	-	-	-	-
H. IV/Kg. Hermann	35	-	-	-
Kg. Hermann	32	-	-	-
Vogt/ Kg. Hermann	-	25	-	-
Vogt/Erzbischof	-	-	5	-
Vogt	-	-	2	2
Erzbischof	-	-	1	-
K. Heinrich IV.	2	-	-	-
Kg. Heinrich IV /V.	156	-	-	-
Kg. Heinrich V.	87	-	-	23
Zeit Kg. Heinrich V.	-	-	-	-
K. Heinrich V.	606	-	-	-
Zeit K. Heinrich V.	-	-	-	2
Zeit K. Heinrich V.?	-	-	-	-
Kg. Lothar III.	68	-	-	-
Münzherr?		-	-	
(Ende 11./Anf.12.Jh)				
Nachprägung	-	-	-	-
	1,392		109	

Tabell 5.

Hatz sammanställning av mynten från Goslar funna i Burgeskatten. Go=Goslar

Gi = Gittelde (Hatz 2001: 125)

Nedan kommer en typ som enbart dyker upp i Burgeskatten att redovisas som ett exempel på en avvikande typ.

Hatz, typ 26 (fig. 25) Mur mellan två torn, mellan tornen vänstervänd bröstbild med lans. Inskriptionen lyder: REX HER(EREMA) Frånsidan avbildar helgonen med ett kors ovanför deras huvud. Inskriptionen lyder: S/S MON VdA.

Hatz, typ 26 har en medelvikt på 0,75g.

Denna typ dyker upp i Burgeskatten i 19 exemplar. Baserat utifrån inskriptionen är det troligt att denna typ är präglad under Hermann. En exakt datering av denna typ utifrån svenska skattfynd är inte möjlig. Medelvikten för denna typ stämmer överens med den sammanställd för Burgeskatten (tabell 2), men jämfört med övriga svenska skattfynden är denna medelvikt låg för att placeras under Hermann.

En närmare titt på inskriptionen visar att denna typ avviker i sin stavelse på Hermann von Luxemburg, genom att stava det som REX HEREMA och inte som HERIMANNVS REX. Kan detta vara en indikation på hur svagt hans egentliga grepp var om makten? Att de som präglade mynten inte var säkra på vilken myntherre de skulle prägla för.

Trots detta kommer denna typ fortfarande att placeras under Hermann på grund av inskriptionen, men en mer exakt datering är ännu inte möjlig.

Fig. 25

Hatz, typ 26

5.4 Bitecken

Bitecken är de symboler som dyker upp regelbundet på de olika mynttyperna. De har kommenterats av Gert Hatz som mycket utförligt redovisat deras olika betydelser och förekomst i de fall då de är symboler för kungamakten (Hatz 2001, 149–154)

På åtsidan förekommer de oftast bredvid den avbildade regenten. Ett exempel på detta är det som ser ut som bokstaven V och A på Dbg 669 respektive 670, där den först dyker upp på Dbg 669 (fig. 9) för att sedan dyka upp igen på Dbg 670 i liknande form fast på en annan plats (fig. 10). Ett flertal bitecken dyker upp på frånsidan, oftast mellan de två helgonen, men även strax ovanför dem (bilaga 1). Det är därför troligt att dessa symboler tjänade ett syfte. Var de ett sätt att separera olika typer? Eller var de mer av identifikationsmärke för olika myntverkstäder i Goslar? Frågorna är många men att utföra vidare forskning kan skapa ett verktyg för att avgöra kronologin på de olika mynttyperna i Goslar.

I bilaga 1 kommer bitecken att presenteras men ingen analys av dem kommer göras då det är ett för omfattande arbete. Detta är menat för att skapa en grund till framtida forskning om bitecknen.

5.5 Kungliga symboler

Även symboler på frånsidan relaterande till kungens utseende förändras över de olika typerna. Troligen är det för att försöka likna kungens utseende då formen på ansiktet förändras, mustaschen och skägget likaså. Även de föremål regenten avbildas tillsammans med förändras. Även om alla föremål relaterar till kungamakten på något vis kan ytterligare forskning på detta område möjligen kunna designera de olika ”typiska” motiven till de olika regenterna, vilket skulle göra placeringen och en möjlig datering av

mynttyperna enklare och mer trovärdig.

Även denna sammanställning presenteras i samma tabell baserat utifrån Burgeskatten och kommer inte att analyseras utan fungera mer som en grund för framtida forskning (bilaga 1).

5.6 Präglade och klippta oboler i Burgeskatten

Även i Burgeskatten förekommer präglade och klippta oboler ($\frac{1}{2}$ pfennige) och även de senare är framställda på myntverket. Det förekommer även mynt som har fragmenterats eller delats i privat regi för att vikten ska passa till en transaktion baserad på vikten (Jonsson 2004:4).

Det som är intressant att veta är hur vanligt förekommande dessa oboler är i Goslar och om det möjligen finns ett mönster att se, speciellt med tanke på den tidigare präglingen av Otto-Adelheid-Pfennige som bestod av större mängder såväl präglade som klippta oboler. Möjligen kan detta ge en grund för en klarare bild över hur präglingen utvecklades över tid i Goslar.

En översiktlig sammanställning kommer att genomföras nedan för att få en klarare och skapa en grund över hur denna typ av prägling ägde rum under den kungliga myntnign i Goslar (tabell 6).

Myntherre	Obol	Klippt obol	Brutna mynt
Kr Heinrich III	-	-	-
Kg Heinrich IV	-	X	-
Kg Hermann	X	-	-
Kr Heinrich IV	-	-	-
Kg Heinrich V	-	X	-
Kr Heinrich V	-	X	-
Lothar III	X	-	X

Tabell 6.

En sammanställning av förekomsten av präglade oboler, halverade/klippta oboler samt brutna mynt funna i Burgeskatten, uppdelat efter de olika myntherrarna i Goslar.

Även om mer forskning kring ämnet krävs för att dra större slutsatser kan man med säkerhet säga att prägling av oboler samt klippta oboler ägde rum i Goslar mellan 1050-1133. Troligen var klippta oboler mer utbredd i Goslar än det som är representerat i Burgeskatten, men det skulle krävas en större analys av det övriga fyndmaterialet för att få en mer representativ bild av hur klippta oboler är representerade i Goslar under den här perioden.

Oboler dyker upp med störst koncentration i typer som Hatz placerar under Hermann von Luxemburg, möjligen kan detta bero på den stora mängd typer han producerade över en relativt kort period i ett försök att hävda sin rätt över makten.

6. Källkritik

Mynt från Goslar är i Sverige relativt få man bortser från Burgeskatten jämfört med andra typer av mynt som dess föregångar OAP. Materialet är fortfarande relativt stort i antal, men försvårat ur ett

dateringsperspektiv. På grund av detta var jag tvungen att införa ytterligare ikonografiska analyser för att på ett troligt sätt datera mynten.

Då materialet innehåller flera tusen mynt har jag använt mig av andras benämningar och ibland beskrivningar av mynten. Jag gör detta på grund av att gå igenom alla skatter för sig är för tidskrävande, samt att vissa av de äldre fynden inte längre är bevarade. Jag har därför lagt min tillit till de forskare som sammanställt och benämnt dessa fynd. Även värt att påpeka är att då den stora mängden information bearbetades kan det mycket väl ha uppstått ett mänskligt fel under deras sammanställningar.

Ännu en viktig källkritisk aspekt och det som kan försvåra tolkningen av materialet är det om t.p.q. Vid första anblick kan man tro att t.p.q. ger en säker datering på skatten, medan det snarare är ett ungefärligt värde. Att kombinera detta med andra metoder är därför viktigt när man analyserar ett sånt här material som i det här fallet bestod av en ikonografisk analys och en viktanalys.

Dateringen av mynt från Goslar är komplicerat då det inte är säkert om enbart en typ i taget präglades i staden. Goslar var trots allt en stor och viktig ort och på grund av det kopierade många närliggande städer deras motiv. Det finns därför en risk att några av de daterade typerna möjligen inte är från Goslar utan från en närliggande ort alternativt präglade i Goslar men präglade i avseende för cirkulation på orter som inte hade en egen myntning.

7. Resultat

Resultatet av denna uppsats bifogas i en typkatalog som delar upp de typerna jag har analyserat och placerar dem på en kronologisk kurva (bilaga 1), med ett eget typ nummer, deras totala antal i de svenska skattfynden och deras präglingsstad.

Syftet med denna uppsats har varit att försöka datera typerna präglade i Goslar mellan 1050-1133.

Datering på de tidigare typerna präglade för Heinrich III, daterades utan problem med t.p.q. då deras närvaro i skattarna är hög. Dateringarna började sedan bli mer osäkra runt 1055-1075 på grund av den låga importen. Därför baserades datering av Heinrich IV:s kungatyper främst med hjälp utav en ikonografisk analys och viktanalyser samt med hjälp av estniska skattfynd. Hermann von Luxemburg hade ett överflöd av mynt i de svenska skattfynden vilket gjorde att hans datering främst gjordes efter t.p.q. För vissa av hans mer otydliga typer användes en ikonografisk analys.

Problemet att datera de mer senare typerna för Heinrich V är att många av typerna förekommer i samma skatter vilket resulterar i att många får samma t.p.q. En datering blir därför mer osäker på grund av bristande fynd. Därför har mycket av de relativa dateringarna baserat sig utifrån en ikonografisk analys.

Det har inte varit möjligt att enbart datera skatterna efter de svenska skattfynden. Antingen på grund av bristande fynd eller väldigt sena t.p.q. De har lagt en bra grund till åt vilket håll kronologin lutar, men behövdes ibland kompletteras med estniska skattfynd, ikonografiska analyser samt viktanalys.

Goslartyperna går alltså utan tvekan att datera, men i nuvarande läget krävs det mer att gå från än enbart de svenska skattfynden. Potentiella vägar för framtida forskning ligger i att försöka tolka de mystiska bitecknen och analysera kring om det finns något genomgående mönster för de kungliga attributen som skulle kunna skapa fler verktyg för datering.

Alla skatter som har Goslartyper har inte nämnts. Enbart de som har haft något slags dateringsvärde. De skatter som har nämnts är presenterade under de olika typerna i genomgången av den kungliga myntningen. Burgeskatten är den skatt som har den största mängd mynt från Goslar och har därför behandlats i ett eget avsnitt men enbart översiktligt på grund av det omfattande arbete som skulle krävas för att datera den.

Den har blivit sammanställd i bilaga I, där de olika typerna är uppdelade till regenter efter Gert Hatz sammanställning av skatten. Med tillägg av en kortfattad beskrivning av motiven på både åtsida och frånsida. En översiktlig analys kring oboler och klippta oboler/ brutna mynt har även genomförts och är presenterad i tabell 6.

Denna översiktliga analys av Burgeskatten görs för att skapa en grund inför framtid forskning kring Goslar och området runtomkring.

Genom att studera de olika typerna speciellt de präglade för Heinrich IV och Hermann Von Luxemburg kan man se hur kungens residens påverkade Goslar. Att Hermann överhuvudtaget befann sig just i Goslar i ett försök att ta makten är ingen slump, det är där den kungliga makten var som starkast. Något som redan är etablerat genom de frekventa besöken till Goslar den kungliga makten gjorde (tabell 1). Att Goslar var en viktig plats för kungamakten är särskilt tydligt när man studerar vissa av Hermanns typer då präglingen ibland verkar variera och bli felstavad. Nästan som om personerna ansvariga för myntpräglingen är osäker kring vem de ska prägla för.

Även grundandet av stiftelsen Simon och Judas av Heinrich III är av särskild betydelse då det var en handling som skulle skapa den klassiska avbildningen av helgonen som går att hitta på frånsidan på mynten från Goslar.

8. Sammanfattning

Jag har i denna uppsats undersökt mynt från den kungliga myntorten Goslar. En stad som hade en stor ekonomisk påverkan på grund av sin närhet till Rammelsberg, ett berg med höga silverfyndigheter, som i tur förde med sig en hög politisk närvaro. Kungar som Heinrich III och Heinrich IV skulle komma att vistas där över längre perioder.

Syftet med uppsatsen var att sammanställa en kronologi över de olika mynttyperna präglade i Goslar under perioden 1050–1133. Med hjälp utav de svenska skattfynden. Det syftet har uppnåtts och presenteras under typkatalog, bilaga 2.

Hur kan man datera de mynttyper som präglades i Goslar under perioden ca 1050–1133?

Detta gjordes genom att använda de svenska skatternas t.p.q (dateringen på det tidigaste myntet i skatten) och se över huruvida de olika typerna passade in i kronologin. Detta hjälpte väldigt sällan till en bestämd datering utan behövde kompletteras med en viktanalys och/ eller en ikonografisk analys.

Den sammanställda kronologin täcker hela perioden mellan 1050–1133. Värt att notera är huruvida många av de typerna som skiljer sig från de typiska Goslar motiven möjligen tillhör orter i närheten, då kopiering och prägling av liknande typer kan ha förekommit.

I vilken utsträckning är de olika typerna av mynt representerade i de svenska skattfynden?

Majoriteten av mynten är funna i Burgeskatten som består av 1392 mynt från Goslar. Dessa har bara blivit översiktligt behandlade (bilaga 1). De övriga svenska skattfynden är presenterade i typkatalogen under kolumnen antal, samt de som har haft dateringsvärde har nämnts under analysen.

Hur påverkade kungens residens i Goslar myntningen?

Den mest påtagliga påverkan av den kungliga residensen på myntningen är grundandet av stiftelsen Simon och Judas. Då de två apostlarna skulle komma att bli ett genomgående tema på frånsidan av mynten från Goslar.

Hermanns intagande och kröning till kung i Goslar när Heinrich IV befann sig i Italien under investiturstriden skedde enbart på grund av det starka sambandet mellan Goslar och den kungliga makten, då både Heinrich III och hans son Heinrich IV som också var född i Goslar hade staden liggandes nära till hjärtat och hade spenderat en stor mängd tid i staden. Det var därför logiskt att Goslar skulle bli primärresidensen för Hermann, den optimalaste platsen för att hävda sin makt till kronan.

9. Referenser

Dannenberg, Hermann 1876. *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, 1-4*. Berlin 1876-1905.

Fuhrmann, Horst 1986. *Germany in the high middle ages c.1050-1200*. Cambridge University. Cambridge.

Hatz, Gert 2001. *Die deutschen Münzen des Fundes von Burge I, kap, Lummelunda, Gotland (tpq 1143)*. The Royal Academy of Letters History and Antiquities in collaboration with Stockholm Numismatic Institute at the Stockholm University. Stockholm

Johannes, Peter 1989. *Lexikon des Mittelalters*. Goslar. Band IV, Artemis & Winkler Verlag. München, spalt 1568-1570

Jonsson, Kenneth 2002. The numismatic evidence for Frisian trade in Sweden in the late Viking age. *Moneta mediaevalis. Studia numizmatyczne i historyczne ofiarowane Profesorowi Stanislawowi.*, Warsaw, 233-243

Jonson, Kenneth 2004. Myntets delar och delade mynt under vikingatiden. *Myntstudier* 2004:5. Numismatiska forskningsgruppen. Stockholm universitet. Stockholm, 1-12.

Jonsson, Kenneth 2007. *Money circulation in antiquity, the middle ages and modern times; time, range, intensity* (red. Stanislaw Suchodolski). Coin circulation in Viking-age Germany. International symposium of the 50th anniversary of Wiadomosci Numizmatyczne, Warsaw. 13-14 October 2006.

Jonsson, Kenneth 2014. *Early medieval Monetary History: Studies in memory of Mark Blackburn*. The English Element in the 2012 Övide Hoard, Eskelhelm par., Gotland. Ashgate Publishing, 545-569

Jonsson, Kenneth 2015. *Small things wide horizons. Studies in honor of Birgitta Hårdh*. Viking Age coins found in Sweden. (red. Lars. Larson et al.). Oxford, 51-58

Jonsson, Kenneth 2016. Läns museets småskriftsserie nr 12. *Vikingasilver*. Murberget Västernorrland. Härnösand.

Jonsson, Kenneth 2017. *Nummi Et Humanitas. Studia ofiarowane profesorowi Stanislawowi Suchodolskiemu w 80 rocznicę*. The turn of the tide. The 2009 Gandarve hoard. Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Warsaw, 451-87

Kluge, Bernd 1991. *Die Salier und ihr Reich*. Jan Thorbecke Verlag GmbH & Co. Sigmaringen.

Kluge, Bernd 1993. *Fernhandel und geldwirtschaft. Beiträge zum deutschen münzwesen in sächsischer und salischer zeit ergebnisse des Dannenberg-Kolloquiums* 1990. Jan Thorbecke Verlag. Sigmaringen.

Memmert Torsten & Möhle Martin & Wolfgang Frontzek. Goslarer Fundus 1996. *Veröffentlichungen des Stadtarchivs Herausgeberin: Stadt Goslar Band II*. Das Goslares Kaiserhaus. Eine baugeschichtliche Untersuchung. Georg Olms Verlag. Hildesheim, Zürich, New York.

Moraw, Peter 1991. *Die Salier und das reich. Band 2, Die Reichskirche in der Salierzeit*. Die Pfalzstifte der Salier. Jan Thorbecke Verlag. Sigmaringen, 355-373

Odebäck, Kerstin 2009. Familje och släktskatter under äldre vikingatid. *Myntstudier* Nr 2009:2. Numismatiska forskningsgruppen. Stockholm universitet. Stockholm, 9–25.

Robinson, I. S 2000. *Heinrich IV*, Cambridge University. Cambridge 2000.

Rundberg, Jonas 2000. *Otto-Adelheid-Pfennige, Ett försök till revidering av en omdebatterad tysk myntgrupp från vikingatiden*. Kandidatuppsats. Stockholms universitet 2000.

Schieffer, Theodor 1969. Hermann von Salm. *Neue Deutsche Biographie (NDB)*. Band 8, Duncker & Humblot. Berlin, 628–630

Tellenbach, Gerd 1993. *The church in Western Europe from the Tenth to the Early Twelfth Century*. Cambridge university. Cambridge.

Zotz, Thomas 1993. *Lexikon des Mittelalters*. Band VI, Pfalz. Artemis & Winkler Verlag. München, spalt 1993–1997.

			Dbg	Antal	Kungen	Helgon	
Kr Heinrich III	4	1	668	3	-	?	
		2	668	1		*	
Kg Heinrich IV	361	3	670	1	Lans - A?	-	
		4		12	Lansfana - A	-	
		5		2	Lansfana - A	-	
		6		1	Lansfana - A	-	
		7		1	Lansfana - A	-	
		8		1	Lansfana - A	-	
		9	669	9	Lansfana - korsstav	V	
		10		2	Korsstav - kulkorsstav	+	
		11		1	Korsstav - //	+	
		12		12	Stav, korsstav, S - kulkorsstav	o	
		13		4	Korsstavsfana - Taustab	Kors i ring	
		14	680	213	Korsstavsfana - Taustab	+	
		15		2	Korsstavsfana - Taustab	-	
		16		36	Korsstavsfana - Taustab	+	
		17		31	Korsstavsfana - Taustab	+	
		18		2	Korsstavsfana - Taustab	+	
		19		20	Korsstav - Taustab	+	
		20		1	Korsstav - Taustab	Lilja?	
		21		1	Taustab - Korsstav	+	
		22		1	Otydlig	+	
		23	674a	5	Vv bröstbild - lansfana	Korsstav mellan	
		24		3	Vv bröstbild - lansfana	-	
Kg Heinrich IV/Hermann	35	25		35	Vv bröstbild, mur med 2 torn, fana	+	
Kg Hermann	32	26	677?	19	Vv bröstbild, mur med 2 torn, fana	+	
		27	676a	6	Korsstav - liljespira	*	
		28	675	1	Otydlig - liljespira	Murring	
		29	675	1	Korsstav - liljespira	Murring	
		30		4	-	+	Obol
		31		1	Stjärna?	*	Obol
Kr Heinrich IV	2	32	671	1	Lansfana - otydlig	Murring	
		33		1	Korsstavsfana - Taustab	+	
Kg Heinrich IV/V	156	34		89	Lansfana - tulpanspira	-	
		35		14	Lansfana - tulpanspira	OSE	
		36		51	Lans - tulpanspira	-	
		37		1	Lans - tulpanspira	Rosett	
		38		1	Lans - tulpanspira	Ring med punkt	
Kg Heinrich V	84	39	1584	1	Huvud inom murring	Lilja?	Tveksam åtsida
		40	696a	5	Murring	o	
		41	2033	5	Vv bröstbild, korsstavsfana	Murring	
		42		7	Vv bröstbild, korsstavsfana	Murring	
		43		29	Vv bröstbild liljespira	Murring	
		44	682	5	Hv ryttare liljespira	Sköld vari kors	
		45		1	Korsstav - riksäpple?	Lans mellan	

		46		2	Höjd hand - vv fågel	fågel	
		47		29	Liljespira - riksäpple	-	
Kr Heinrich V	593	48		584	Liljespira - riksäpple	o	
		49		8	Ring, kors, ring	Kulstav	
		50		1	Höjd hand?	Nyckelhål?	
Kg/kr Heinrich V/Lothar III	13	51	683	1	Otydlig	*	
		52		3	Otydlig	Treklöver	
		53		2	Otydlig	Tre punkter	
		54		1	Otydlig	Snedkors?	
		55		6	Otydlig	Otydlig	
Kg Lothar III	68	56	683	3	Hv huvud, lans?	*	
		57		65	Liljespira - riksäpple?	Hand	

Bilaga 1.

En sammanställning av Goslartyperna funna i Burgeskatten. Med åtsidan och frånsidan beskriven för en sammanställning kring bitecken samt kungliga attribut.

Typkatalog

Kunglig/ Kejserlig myntning i Goslar

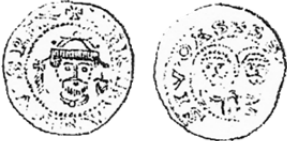
Kejsar Heinrich III 1046–1056

		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
<i>Nr 1</i>		1	666	0	-	-
<i>Nr</i>		2	668	316	1050–1056	1047–1120
<i>Nr 3</i>		3	667	19	1050–1056	1050–1121

Kung Heinrich IV 1056–1084

		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
<i>Nr 4</i>		4	669	2	1056–1066	1120–1121
<i>Nr 5</i>		5	672	1	1066–1076	?
<i>Nr 6</i>		6	670	25	1076–1084	1089–1121

Kung Hermann von Luxemburg 1081–1088

		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
<i>Nr 7</i>		7	676	84	1081–1084	1102–1121
<i>Nr 8</i>		8	675	18	1086–1088	1089–1121

Kejsar Heinrich IV 1084–1106

		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
<i>Nr 9</i>		9	671	37	1084–1086	1084–1120
<i>Nr 10</i>		10	680	40	1088–1100	1106–1121
		11	673	1	1101–1102	?
<i>Nr 12</i>		12	681	2	1103–1104	1120
<i>Nr 13</i>		13	674	3	1105–1106	1106–1107

Kung Heinrich V 1106–1111

		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
<i>Nr 14</i>		14	682	11	1106–1108	1106–1131
		15	684	1	1108–1109	1107
<i>Nr 15</i>						

Nr 16		16	683	7	1109–1110	1106–1121
-------	---	----	-----	---	-----------	-----------

Nr 17		17	678	3	1110–1111	1121
-------	---	----	-----	---	-----------	------

Kejsar Heinrich V 1111–1125

Nr 18		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
		18	686	0	1120–1125	-

Kung Lothar III 1125–1133

Nr 19		<i>Nr</i>	<i>Dbg</i>	<i>Antal</i>	<i>Präglingstid</i>	<i>T.p.q</i>
		19	687	(65)	1125–1133	(1143)

Stockholms
universitet